

2. *Грушевський М.* Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / М. Грушевський ; уклад.: Й. Й. Брояк, В. Ф. Верстюк. — Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2010. — 736 с.
3. *Кузьменко Г. Н.* Базовые аксиологические модели в социально-философском знании : дис. д-ра филос. наук : 09.00.11 / Кузьменко Григорий Николаевич ; Российский государственный социальный университет. — М., 2010. — 264 с.

Юрій Костик

ЧАСОПИС «ВІДРОДЖЕННЄ» ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ
ВНУТРІШНЬОЇ І ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ 1918 р.

Досліджується зміст часопису «Відродження» та його значення як джерела для вивчення внутрішньої і зовнішньої політики УНР у період Національно-визвольних змагань українців початку ХХ ст.

Ключові слова: часопис «Відродження», міжнародні відносини, внутрішня політика, Національно-визвольні змагання.

Исследуется содержание журнала «Відродження» и его значение как источника для изучения внутренней и внешней политики УНР в период Национально-освободительной борьбы украинцев начала ХХ века.

Ключевые слова: журнал «Відродження», международные отношения, внутренняя политика, Национально-освободительное движение.

The content of the magazine «Vidrodzhennie» and its importance as a source for the study of domestic and foreign policy of the UNR during the Ukrainian national liberation movement period in the early twentieth century is examined in this article.

Key words: magazine «Vidrodzhennie», international relations, domestic politics, national liberation movement.

Від початку свого існування і дотепер преса завжди була і є чи не найважливішим чинником формування громадської думки. Окрім подання фактичного матеріалу, автори статей нерідко намагаються сформулювати у читачів відповідне позитивне або негативне ставлення до певних подій чи явищ. Це твердження особливо стосується періодики, яка видається при підтримці державних установ.

Знаковою подією у період Національно-визвольних змагань українців початку ХХ ст. було підписання 9 лютого 1918 р. Брест-

ського мирного договору між делегацією УНР на чолі з Головою Ради Народних Міністрів Всеволодом Голубовичем та делегацією Четверного союзу під керівництвом міністра закордонних справ Австро-Угорщини графа Оттокара Черніна, за умовами якого війська Німеччини та Австро-Угорщини вступили на територію України з метою захисту її кордонів від російської більшовицької армії в обмін на українську продукцію сільського господарства. Для створення позитивного іміджу країн, з арміями яких наддніпрянці були змушені воювати останні чотири роки у складі царської армії, українські політики, дипломати, діячі освіти, науки і культури розпочали досить потужну пропагандистську кампанію, природно, з повною підтримкою (фінансовою та моральною) керівництва Німеччини і Австро-Угорщини. Вагому роль у цьому процесі відіграла преса.

У цій статті мова йтиме про одне з небагатьох видань міжнародного спрямування, яке виходило у непростий для молодшої української держави час.

«Відродженне» — «часопис для плекання міжнародних й економічних взаємин між Австрією, Угорщиною й Україною» — видавався у Відні 1918 р. пресовим бюро австрійського військового міністерства у друкарні Адольфа Гольцаузену, яка активно співпрацювала із Союзом визволення України [35, т. 1]. Редактором часопису був Іван Німчук (1891—1956 рр.), член редакції «Вістника Союзу визволення України» (1914—1918 рр.), упродовж 1920—1930-х рр. — активний співробітник редакції газети «Діло» [2, с. 150; 35, т. 5].

Часопис виходив тричі на тиждень на чотирьох сторінках (окрім № 17, 44, 53—57 (8 сторінок), № 40, 58 (12 сторінок), часто з нерівними інтервалами часу між випусками. Перший номер часопису датовано 1 квітня 1918 р., останній — 18 липня 1918 р. Від № 25 назву газети було змінено на «Відроджене України». Всього вийшло 58 номерів та два ілюстрованих додатки (за червень і липень). До № 15 (включно) часопис виходив без рекламних матеріалів, а у № 16—58 для них виділялося уже багато місця на кінцевих сторінках.

На шпальтах видання друкувалися аналітичні статті, які висвітлювали державне будівництво, міжнародні відносини, історію України; окрім того, матеріали про різноманітні події компонувалися у рубриках: «Вісті з України», «Огляд світових подій», «Економічний відділ», «Політичний огляд», «З культурного життя України».

Відзначимо, що рубрика «Вісті з України» формувалася шляхом моніторингу періодичних видань, які виходили на території УНР. У ній вміщено витяги зі статей на найактуальніші для тогочасного українського суспільства теми та подано огляд найважливіших подій політичного, господарського, культурного життя українців із відповідними коментарями та роз'ясненнями співробітників часопису.

«Огляд світових подій» (від № 50 — «Політичний огляд») займає досить помітне місце на шпальтах «Відродження», оскільки головною метою часопису було інформування населення України про політику іноземних держав, особливо Австро-Угорщини та Німеччини, щодо УНР, перебіг воєнної кампанії Першої світової війни, відносини між державами Четверного союзу й Антанти, політичний та економічний устрій найбільш розвинених країн на початку ХХ ст. Назви інформаційних заміток у цій рубриці характеризують їх зміст, як-от: «Англія і Європа», «Литва», «Англія», «Великоросія», «Америка», «Голяндія», «Сербія», «Персія».

Через те, що часопис видавався з допомогою габсбурзького військового міністерства, у ньому регулярно друкувались офіційні повідомлення німецького та австро-угорського генеральних штабів про хід війни під рубрикою «Німецький наступ для здобуття мира на західнім фронті» (назви деяких повідомлень цієї рубрики: «Величезні англійські втрати», «Війна на суші і на морю», «Французьке ополчення на фронті», «Пригноблений настрій у Франції та Англії»). Окрім того, у підрубриці «Офіціальні звідомлення» подавалася інформація про кількість загиблих, поранених і полонених, місцевості, де проходять бойові дії, тактику ведення боїв, їх перебіг тощо.

Базовим питанням більшості матеріалів часопису були відносини з Австро-Угорщиною та державами Четверного союзу: «...загранично-політичні можливости для України являють ся самі собою: при вдержанню добрих відносин до всіх держав особливе приязне становище, може навіть союз з осередніми державами, що, як ніщо інше, забезпечить будучину молодой республіки» [40]. Перебування німецько-австрійських військ на території УНР було непростим для обох сторін, особливо важко було переконати у доцільності виконання цього пункту договору скептично налаштованих представників українського політикуму та значної частини українського населення: «...похід австро-угорських і німецьких військ на Україну — не

наїзд, не окупація, а поміч в скрутну хвилю, за що український народ потрапить віддячити ся» [21]; «...приятель й обостороння поміч для добра теперішніх й будучих поколінь» [50]. Авторські статті Карла Вахе [19; 20], Ришарда Шармаца [70—74], Е. Ференці [69], Р. Кайндля [41], численні інформаційні та оглядові повідомлення про політичне, господарське, культурне життя імперії Габсбургів мали на меті змінити на краще ставлення українців до держав Четвертого союзу, зблизити нації, які донедавна були у стані війни [1; 13; 20; 43; 48; 51; 60; 66].

Влада Австро-Угорщини була неабияк зацікавлена в розширенні сфери свого впливу на центральноукраїнські та східноукраїнські землі, оскільки Габсбурги володіли значною частиною території, яку населяли українці, а деякі чільні політичні діячі у Відні ще до початку воєнної кампанії 1914 р. сподівалися на приєднання за сприятливих обставин Наддніпрянської України до Австро-Угорської держави.

Союз визволення України в особі його ідейних керманців — К. Левицького, Л. Цегельського, Є. Олесницького — значною мірою підтримував цю ідею, вважаючи, що потрібно звільнити східноукраїнські землі з-під панування російського самодержавства і, об'єднавши їх із західноукраїнськими, створити українську державу під протекторатом країн Центральної осі. Зауважимо, що основним завданням створеного ще 1914 р. за сприяння австро-угорської влади Легіону Українських січових стрільців, окрім військового, було провадження просвітньої діяльності серед українців Російської імперії. Однак, зважаючи на характер бойових дій, початок формування Польської держави (з включенням до неї українських етнічних територій) та змін в устрої Австро-Угорської імперії віденські політики відмовилися від ідеї створення підконтрольної української державності. Ситуація кардинально змінилась лише після підписання Брестського мирного договору. Військова потуга Центральних держав, за сподіваннями українських керманців, могла би дати змогу в більш-менш спокійних обставинах розбудувати державні інституції молодій країні.

Зважаючи на майже безперервні бойові дії, які велися на території України, перед керівниками УНР гостро постало питання

побудови боєздатної армії, спроможної надійно захистити кордони новоствореної держави: «В будучині навіть найбільше миролюбній державі буде грозити небезпека зі сторони заздрих ворогів і тому щоби їй покласти край вже заздалегідь, треба, щоби була під рукою армія. Україна матиме багато ріжних площ тертя з сусідами. Московщина невдоволена з відірвання України від неї. Румунія несупокійний сусід в Бессарабії, а холмська справа (мова йде про таємний пункт Брестського договору, за яким, при поділі Галичини на українську та польську частини, Холмщина мала би входити до складу української, що, природно, викликало спротив польської сторони. — Ю. К.) показує, що й нова польська держава не увільнилася з певного національного імперіалізму» [3]. Численні аналітичні статті досить детально інформували читача щодо цього питання [14; 22; 59; 61—65]. Одним із способів вирішення цієї проблеми стало формування частин з українців — колишніх військовополонених російської армії, які перебували у німецьких та австрійських таборах для інтернованих [50; 63]. Так, в австрійському таборі Фрайштадт було організовано товариство «Січ», члени якого розпочали створення з полонених українців піхотного полку ім. Петра Дорошенка. Подальші бойові дії підтвердили, що військові формування з колишніх військовополонених були чи не найбільш боєздатними та дисциплінованими.

Редакція часопису уважно стежила за спробами налагодити оптимальні відносини між українською державою та керівництвом радянської Росії, зокрема за процесом переговорів українських та російських дипломатів: «В основу мирового договору, який буде заключено між Українською та Великоруською Республіками, ляжуть географічні, господарські й політичні точки» [47; 67; 68]. Досить значний вплив на відносини між обома державами мала політика більшовицької партії з її ідеями світового поширення соціалістичного устрою життя, а існування некомуністичної України на кордоні з радянською Росією значною мірою утруднювало просування більшовицьких військ та ідей у західному напрямку. Перебування німецьких та австро-угорських військ на території України на деякий час стабілізувало ситуацію і вирівняло шанси дипломатів значно слабшої у військовому плані УНР домогтися прийнятних умов побудови міждержавних взаємин.

У квітні 1918 р. внаслідок державного перевороту до влади в Україні прийшов генерал П. Скоропадський. Варто зазначити, що командування німецьких та австро-угорських військ сприяло зміні влади, тому репортажі співробітників «Відродження» про ці події були досить прихильними: «Гетьмана Скоропадського повитали всі круги населення з одушевленням як спасителя України» [34].

1918 р. провідники українського суспільства вели нескінченний дискурс щодо шляхів побудови нової держави, її інституцій. Цей процес мав своє відображення на сторінках періодичних видань. Часопис «Відродження» також не стояв осторонь висвітлення цієї тематики. Як писав один із найактивніших авторів видання Михайло Возняк, «щойно в Українській Державі почуєть ся український народ паном у своїй хаті, щойно з повним забезпеченням її самостійності «оживе слава, слава України», а «забудеть ся срамотна, давня година» [26]. У численних статтях співробітники та дописувачі газети намагалися розкривати всі найважливіші аспекти побудови новітньої України в умовах воєнної кризи. Детально розглядалися питання створення ефективних систем державного управління, гнучкої фінансової системи, методів консолідації усіх верств українського суспільства, забезпечення мирного співіснування представників різних народів, які проживали на території УНР [11; 12; 14—18; 25; 39; 46; 49; 52; 55].

Публікації «Економічного відділу» порушували питання побудови ефективної економіки молоді української держави, подавали аналіз економічної ситуації в Україні та світі. Завданням підрубрики «Українським купцям і промисловцям» було «пособити підемови господарського життя на Україні, облегчити товарообмін і наново навязати перервану війною нитку торговельних взаємин» між діловими колами УНР та Австро-Угорщини [4], зокрема, через кореспонденційну службу «Відродження України» українським підприємцям можна було безоплатно робити замовлення або звертатись із запитами до своїх австрійських чи угорських колег. Проблеми економіки представлено статтями Емілія Лева [44; 45], оглядами господарського життя автора під псевдонімом Е. Л. [36—38], численними інформаційними замітками.

Рубрику «З культурного життя України» більшою мірою присвячувалося питанням необхідності забезпечення якісної почат-

кової, середньої (особливо спеціальної) і вищої освіти українцям в умовах воєнного часу, хоча присутні також матеріали про інші аспекти культурного життя (мистецького, релігійного і т. ін.) [7; 8; 10; 42; 53]. Відновлення незалежності України сприяло підвищенню попиту на якісні історичні дослідження. У періодичних виданнях почали з'являтися статті історичної тематики, в яких висвітлювалися найбільш знакові події боротьби українців за власну державу. Особливою фаховістю і ґрунтовністю відзначалися праці Михайла Возняка.

Серед авторів, статті яких було вміщено на сторінках «Відродження», необхідно відзначити Іларіона Свенціцького — українського філолога, етнографа, музеєзнавця, громадсько-культурного діяча, доктора філологічних наук з 1902 р., дійсного члена НТШ, який написав низку актуальних статей політичної, культурологічної та міжнародної тематики [53—58], позиція якого, актуальна і сьогодні, чітко викладена в кількох реченнях: «...ми всі і уряд української держави маємо не тільки самі вкласти в державне будівництво України всі найкращі сили нашого духа, тіла, серця й характеру — але й подбати про те, щоби не пропадали даром мудрість — шляхетність — сприт — роботоспосібність ані одної народності, ані одної верстви, ані одної людини, що живе на Україні, чи для неї бажала би посвятити працю свого життя. Державне будівництво не може бути монополією якої небудь верстви, або партії, як думає більшість централістів давньої царської, нинішньої советської Росії» [55]; Олександра Барвінського — історика, педагога, громадсько-політичного діяча, у 1891—1907 рр. — посла до австрійського парламенту, 1918 р. — секретаря освіти й віровизнання у першому Державному секретаріаті ЗУНР, у низці статей якого [9—13] висвітлена концепція розбудови системи народної освіти, «бо тільки з поширенням просвіти розбудить ся, зміцнить ся та поглибить ся народна свідомість серед широких верств населення на Україні, а се зміцнить самостійність Української Держави» [11]; його сина Богдана Барвінського — історика, бібліографа, архівіста, педагога, дійсного члена НТШ — з публікаціями історичної тематики [5—8]; Мирона Кордубу — вченого, публіциста, історика, письменника, консула Західно-Українського посольства у Відні, одного із провідних редакторів «Республіки» — офіційного урядового органу

ЗУНР [42]; Михайла Возняка — літературознавця і фольклориста, академіка АН УРСР [23—33].

Доволі невеликий термін існування часопису «Відродження» не може применшити його важливість як джерела для дослідження дипломатичних, політичних, економічних взаємин між Україною та Австро-Угорщиною. Глибокі аналітичні статті тогочасних громадсько-політичних діячів і вчених, а також численні інформаційні замітки, надруковані в цьому періодичному виданні, мають неабияке значення для науковців, які вивчають різноманітні аспекти внутрішнього устрою і зовнішньополітичної діяльності української держави періоду визвольних змагань 1918—1920 рр.

Більшість проблем, які поставали перед новоствореною українською державою та про які автори «Відродження» намагалися детально писати на сторінках часопису та допомагати у їх вирішенні, залишилися актуальними та не розв'язаними і досі в сучасній Україні.

1. Австро-Угорщина й Україна // Відродження. — 1918. — 11 квіт. (ч. 9). — С. 1.
2. *Антонюк Н.* Німчук Іван / Н. Антонюк, М. Комариця // Українська журналістика в іменах : матеріали до енциклопед. слов. — Львів, 1995. — Вип. 2. — С. 150—152.
3. Армія Української Держави // Відродження. — 1918. — 24 трав. (ч. 27). — С. 1.
4. *Б.* Письма з Австро-Угорщини в Україну / Б. // Відродження. — 1918. — 28 черв. (ч. 48). — С. 3.
5. *Барвінський Б.* Боротьба за народне ім'я / Б. Барвінський // Відродження. — 1918. — 2 трав. (ч. 15). — С. 2—3.
6. *Барвінський Б.* Великоросія чи Московщина / Б. Барвінський // Відродження. — 1918. — 30 черв. (ч. 49). — С. 2—3.
7. *Барвінський Б.* Слідами Мазепи! Паралелля з нагоди проголошення Скоропадського «Гетьманом всієї України» / Б. Барвінський // Відродження. — 1918. — 5 черв. (ч. 34). — С. 1.
8. *Барвінський Б.* Підвалини самостійної української держави / Б. Барвінський // Відродження. — 1918. — 15 трав. (ч. 22). — С. 1.
9. *Барвінський О.* Будова рідної школи в державній Україні / О. Барвінський // Відродження. — 1918. — 26 черв. (ч. 46). — С. 1.
10. *Барвінський О.* Значінне рідної школи для самостійної України / О. Барвінський // Відродження. — 1918. — 6 черв. (ч. 35). — С. 1.

11. *Барвінський О.* Потреба всенародної просвіти в Українській Державі / О. Барвінський // Відродження. — 1918. — 25 трав. (ч. 28). — С. 1.
12. *Барвінський О.* Воскресла Україна / О. Барвінський // Відродження. — 1918. — 22 квіт. (ч. 10). — С. 1.
13. *Барвінський О.* Австрія і Україна / О. Барвінський // Відродження. — 1918. — 28 квіт. (ч. 13). — С. 1.
14. Будова української держави. Армія // Відродження. — 1918. — 12 трав. (ч. 21). — С. 1.
15. Будова української держави. Соціальне забезпечення // Відродження. — 1918. — 11 трав. (ч. 20). — С. 1.
16. Будова української держави. Урядництво // Відродження. — 1918. — 5 трав. (ч. 17). — С. 1—2.
17. Будова української держави. Фінанси // Відродження. — 1918. — 18 квіт. (ч. 14). — С. 1—2.
18. Будова української державности // Відродження. — 1918. — 24 квіт. (ч. 9). — С. 1.
19. *Вахе К.* Культурне життя Австрії / Карло Вахе // Відродження. — 1918. — 5 трав. (ч. 17). — С. 2—3.
20. *Вахе К.* Шкільництво і справа навчання в Австро-Угорщині / Карло Вахе // Відродження. — 1918. — 27 квіт. (ч. 12). — С. 2—3.
21. Визволення чи окупація // Відродження. — 1918. — 1 квіт. (ч. 1). — С. 1.
22. *В. Б.* Справа української армії. Із розмови з генералом Пелькевичем / В. Б. // Відродження. — 1918. — 18 квіт. (ч. 8). — С. 1—2.
23. *Возняк М.* Від персональної унії з Московщиною до російської провінції / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 4 лип. (ч. 51). — С. 1—2.
24. *Возняк М.* Державне життя України в минулім / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 30 трав. (ч. 31). — С. 1.
25. *Возняк М.* Лебедина пісня української державности / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 3 лип. (ч. 50). — С. 1.
26. *Возняк М.* Необхідність української державности / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 26 трав. (ч. 29). — С. 1.
27. *Возняк М.* Проба рятунку української державности через союз з Швецією / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 22 черв. (ч. 44). — С. 1—3.
28. *Возняк М.* Проба рятунку української державности при помочи Туреччини / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 19 черв. (ч. 42). — С. 1.
29. *Возняк М.* Роля Богдана Хмельницького в українській державности / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 2 черв. (ч. 33). — С. 1.
30. *Возняк М.* Українська державна думка в поетичній творчості Шевченка / М. Возняк // Відродження. — 1918. — 28 лип. (ч. 58). — С. 2—3.

31. *Возняк М.* Українська державність між молотом і ковадлом / *М. Возняк* // Відродження. — 1918. — 9 черв. (ч. 37). — С. 1.
32. *Возняк М.* Українська державність у німецьких планах XIX в. / *М. Возняк* // Відродження. — 1918. — 7 лип. (ч. 53). — С. 2—3.
33. *Возняк М.* Українська державна думка в життю України XIX в. / *М. Возняк* // Відродження. — 1918. — 11 лип. (ч. 55). — С. 2; 18 лип. (ч. 56). — С. 2—3.
34. Державний переворот на Україні. Привернення гетьманства // Відродження. — 1918. — 8 трав. (ч. 18). — С. 1—2.
35. Енциклопедія Українознавства : слов. частина : перевид. в Україні. — Львів, 1993. — Т. 1. — С. 270; Львів, 1996. — Т. 5. — С. 1774—1775.
36. *Е. Л.* Господарсько-політичний огляд / *Е. Л.* // Відродження. — 1918. — 7 лип. (ч. 53). — С. 6.
37. *Е. Л.* За тиждень / *Е. Л.* // Відродження. — 1918. — 21 лип. (ч. 57). — С. 5—6; 28 лип. (ч. 58). — С. 8—9.
38. *Е. Л.* За тиждень / *Е. Л.* // Відродження. — 1918. — 14 лип. (ч. 55). — С. 6.
39. *Залозецький Р.* Земельна реформа на Україні / *Роман Залозецький* // Відродження. — 1918. — 29 трав. (ч. 30). — С. 2.
40. *З. П.* Праці, а не слів! / *З. П.* // Відродження. — 1918. — 15 черв. (ч. 40). — С. 1; 18 лип. (ч. 56). — С. 1—2.
41. *Кайндль Р.* Україна у своїх взаєминах до Середньої Європи / *Р. Кайндль* // Відродження. — 1918. — 9 трав. (ч. 19). — С. 2—3.
42. *Кордуба М.* Яка школа найпильніша для України / *Мирон Кордуба* // Відродження. — 1918. — 9 трав. (ч. 19). — С. 2—3; 11 трав. (ч. 20). — С. 1—2.
43. *Лабан А.* Культурне життя Угорщини / *Антін Лабан* // Відродження. — 1918. — 16 трав. (ч. 23). — С. 1—2; 18 трав. (ч. 24). — С. 2.
44. *Лев Е.* Майбутня торговельна політика України / *Еміль Лев* // Відродження. — 1918. — 20 черв. (ч. 43). — С. 1.
45. *Лев Е.* Українські шляхи й дороги та їх розвій / *Еміль Лев* // Відродження. — 1918. — 11 лип. (ч. 54). — С. 1—2.
46. *М. Р.* Спекуляція замість промисловости / *М. Р.* // Відродження. — 1918. — 21 лип. (ч. 57). — С. 1—2; 28 лип. (ч. 57). — С. 1—2.
47. Мирові переговори між Україною і Московщиною // Відродження. — 1918. — 5 черв. (ч. 35). — С. 1—2.
48. Начальство австро-угорської армії до українського народу // Відродження. — 1918. — 1 квіт. (ч. 1). — С. 1.
49. Організація основою державного життя // Відродження. — 1918. — 25 квіт. (ч. 10). — С. 1—2.

50. Організація українського війська з полонених Українців в австрійським таборі Фрайштадт // Відродження. — 1918. — 7 квіт. (ч. 3). — С. 3.
51. Письмо українського посла у Відні // Відродження. — 1918. — 19 трав. (ч. 25). — С. 1.
52. *Райлян І.* Водні дороги на Україні / І. Райлян // Відродження. — 1918. — 28 лип. (ч. 58). — С. 7—8.
53. *Свенціцький І.* Внутрішня сила / І. Свенціцький // Відродження. — 1918. — 21 лип. (ч. 57). — С. 1.
54. *Свенціцький І.* Грізна хвиля / І. Свенціцький // Відродження. — 1918. — 16 трав. (ч. 23). — С. 1—2.
55. *Свенціцький І.* Державне будівництво / І. Свенціцький // Відродження. — 1918. — 27 квіт. (ч. 12). — С. 1.
56. *Свенціцький І.* Культурно-національна праця / І. Свенціцький // Відродження. — 1918. — 14 квіт. (ч. 6). — С. 1.
57. *Свенціцький І.* Міжнародна політика / І. Свенціцький // Відродження. — 1918. — 23 черв. (ч. 45). — С. 1.
58. *Свенціцький І.* Національна політика / І. Свенціцький // Відродження. — 1918. — 1 черв. (ч. 32). — С. 1.
59. Своя армія // Відродження. — 1918. — 29 трав. (ч. 30). — С. 1.
60. Україна і Австро-Угорщина // Відродження. — 1918. — 1 квіт. (ч. 1). — С. 1—2.
61. Українська армія // Відродження. — 1918. — 11 трав. (ч. 20). — С. 2.
62. Українська армія // Відродження. — 1918. — 13 черв. (ч. 39). — С. 1.
63. Українська армія буде // Відродження. — 1918. — 9 квіт. (ч. 4). — С. 2.
64. Українська армія. Розмова з Військовим міністром ген. Рогозою // Відродження. — 1918. — 22 черв. (ч. 44). — С. 3.
65. Українська фльота. Наказ морського міністерства // Відродження. — 1918. — 2 трав. (ч. 15). — С. 2.
66. Український посол у Відні. Розмова з представниками преси // Відродження. — 1918. — 4 трав. (ч. 16). — С. 1.
67. Українсько-російські мирові переговори // Відродження. — 1918. — 1 квіт. (ч. 1). — С. 3.
68. Українсько-російський договір // Відродження. — 1918. — 23 черв. (ч. 45). — С. 1.
69. *Ференці Е.* Соціальна політика на Угорщині / Е. Ференці // Відродження. — 1918. — 19 трав. (ч. 25). — С. 2.
70. *Шармац Р.* Австрійський парламент / Р. Шармац // Відродження. — 1918. — 4 трав. (ч. 16). — С. 1.
71. *Шармац Р.* Версальська воєнна рада й національна свобода в Австрії / Р. Шармац // Відродження. — 1918. — 19 черв. (ч. 42). — С. 1—2.

72. Шармац Р. Господарський підєм народів Австрії / Р. Шармац // Відродженне. — 1918. — 1 трав. (ч. 14). — С. 2—3.
73. Шармац Р. Народня освіта в Австрії / Ришард Шармац // Відродженне. — 1918. — 26 квіт. (ч. 11). — С. 2—3.
74. Шармац Р. Піонір самостійности України. Роман Сембратович і його життєвий подвиг / Ришард Шармац // Відродженне. — 1918. — 11 лип. (ч. 54). — С. 1—2; 14 лип. (ч. 55). — С. 3—4.

Богдана Ревера

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНИЦЬКИХ ПОГЛЯДІВ
ВОЛОДИМИРА ДОРОШЕНКА
(За матеріалами української преси)

Проаналізовано громадсько-політичну діяльність В. Дорошенка і розкрито формування та еволюцію його державницьких поглядів.

Ключові слова: *В. Дорошенко, національна ідентичність, політична і суспільна свідомість, незалежність України, преса.*

Проанализирована общественно-политическая деятельность В. Дорошенка и раскрыто формирование и эволюцию его взглядов на государство.

Ключевые слова: *В. Дорошенко, национальная идентичность, политическое и общественное сознание, независимость Украины, пресса.*

Volodymyr Doroshenko's public and political activity is analysed in the article, formation and evolution of his etatist views are highlighted.

Key words: *V. Doroshenko, national identity, political and social consciousness, independence of Ukraine, press.*

В умовах незалежної Української держави зростає зацікавлення громадсько-політичними діячами, які сприяли зближенню і співпраці галицького та наддніпрянського політикуму. Серед них вирізняється постать Володимира Дорошенка — відомого публічного інтелектуала, бібліографа, літературознавця, редактора і публіциста, що самовіддано працював для українського народу. Дослідникам особливо цікавий його внесок у еволюцію політичних поглядів наддніпрянців під впливом галицького середовища наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. Саме в цей період В. Дорошенко розпочав активну громадсько-політичну діяльність спочатку у студентському русі,